

Ben je ongesteld, OF ZO?

Vrouwen zijn door de geschiedenis heen vaak hysterisch genoemd. Waarom, door wie en gebeurt dat nog steeds?

TEKST **Milou Deelen**

Heb je weleens last van pijn waar geen duidelijke oorzaak voor is? Ben je weleens depri? Recent nog een keer ongenadig boos op iemand geweest? Of ben je altijd de enige in de groep die links zegt terwijl de rest naar rechts wil? Gefeliciteerd, dan ben je 1) vrouw, en 2) zonder twijfel hysterisch. En wat jij dan nodig hebt, is een goed orgasme. Uitgevoerd door je huisarts. Wel even achteraan in de rij aansluiten alsjeblieft. Raar verhaal? Toch is dat hoe men honderden jaren lang dacht over vrouwen, hun psyche en de invloed van hun baarmoeder daarop. En als je nu denkt: ach, die domme middeleeuwen wisten niet beter, dan helpen we je graag uit die droom. Want ook vandaag de dag bestaan er nog ontzettend veel misverstanden over vrouwelijke geslachtsorganen en de menstruatiecyclus. Zo zijn er mannen die denken dat elke vrouw in groep 7 voor het eerst ongesteld wordt. Of dat alle vrouwen op aarde op de vijftiende of elke derde week van de maand ongesteld worden. Er zijn mannen die denken dat vrouwen hun menstruatie in kunnen houden, naar buiten kunnen duwen, weer in kunnen trekken of dat we uit onze urinebuis menstrueren. Dat menstruaties net zoiets zijn als bloedneuzen en dus ook totaal niet pijnlijk, en dat we ongesteld worden omdat we gewoon geen zin hebben in seks. Nog mooier: er bestaan zelfs

mannen die denken dat stolsels in de menstruatie eigenlijk niet verder ontwikkelde babyvingertjes zijn en dat menstruaties stoppen zodra je een vaste relatie hebt. En dat is gelijk een mooi bruggetje terug naar die orgasmes die je vroeger op 'recept' van je huisarts kreeg. Want ook toen werd gedacht dat er een verband bestond tussen de vrouwelijke baarmoeder en de relatiestatus van vrouwen. In het medisch handboek uit 1681 staat: 'Wanneer de baarmoeder echter geen zaad kreeg, zou het smakeloze vrouwelijke zaad zich gaan ophopen, rotten en de vrouw hysterisch maken.' Genderhistoricus Jasmijn Groot deelt dit citaat. Zij is bezig met het Historical Women Project – op haar site en Instagram – waarmee ze historische vrouwen die in de vergetelheid zijn geraakt in de spotlights zet.

Lamme handjes

'Hysterie is misschien wel het bekendste voorbeeld van misverstanden rondom het vrouwelijk lichaam,' vertelt Groot. 'Egyptenaren schreven al over kwalen aan de baarmoeder. Als een vrouw pijn ervoer, dachten ze dat haar baarmoeder was verplaatst. Vrouwen moesten geurige oliën op hun genitaliën smeren en masseren, zodat de baarmoeder weer op de juiste plek zou komen. Deze behandelingen werden overgenomen door Griekse medici. De naam hysterie is dan ook afgeleid van het Griekse hystera, wat baarmoeder betekent. De visie van veel Griekse medici was dat hysterie werd veroorzaakt doordat een vrouw ongetrouwd was, geen seks had en daardoor de baarmoeder van streek zou raken. De symptomen konden verschillen: overemotioneel, pijn, moodswings. Later in de negentiende eeuw werd bij vrouwen die extreme hysterie vertoonden zelfs hun baarmoeder verwijderd.' Ook neuroloog Sigmund Freud onderschreef de theorie dat aan hysterie lijdende vrouwen eigenlijk vooral seksueel gefrustreerd waren. De ziekte kwam dan ook opvallend veel voor bij weduwen,

nonnen en vrijgezelle vrouwen. Hoewel hysterie als chronische aandoening gezien werd, was hij goed te behandelen met een zogenaamde bekkenbodem-massage. Voorwaarde daarvoor was wel dat die door een arts werd uitgevoerd. En die behandeling was pas succesvol als die resulteerde in een 'hysterisch paroxisme': een orgasme.

Het verhaal gaat dat dokters lamme handjes gekregen van al dat masseren (lees: masturberen) en dat in 1869 door de Amerikaan George Taylor de voorloper van de vibrator werd uitgevonden om patiënten te behandelen tegen hysterie: de 'manipulator' – een reusachtig ding, door stoom gedreven. In 1880 werd het eerste elektrische model bedacht door de Britse arts Joseph Mortimer Granville, waarover de romantische komedie *Hysteria* is gemaakt. Bedoeld als medisch hulpstuk, niet als sekspeeltje, zoals we hem de dag van vandaag kennen. Maar of dat waar is, wordt door verschillende wetenschappers in twijfel gebracht. Milou Bollen, woordvoerder bij Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, vertelt: 'De term hysterie werd daarna nog regelmatig gebruikt om vrouwen(zaken) te beschrijven. Migraine werd ook lang gezien als een ziekte die 'hysterisch' kon zijn. Die vorm van migraine werd clavus hystericus, hysterische hoofdpijn, genoemd. Een veelvoorkomende diagnose in de negentiende eeuw, die enkel aan vrouwen werd toegeschreven en erger zou zijn tijdens de menstruatie of wanneer een vrouw piekerde.' Bollen vertelt dat Aletta Jacobs, de eerste vrouwelijke arts, regelmatig hysterisch werd genoemd. 'Toen zij opkwam voor de medische zorg voor prostituees en stelde dat mensen zonder seksuele bevrediging heus niet ziek werden of stierven, noemde men haar onzedelijk en hysterisch. Jacobs hield vol: voorlichting was de oplossing. In 1898 publiceerde ze het boekje *De vrouw: haar bouw en haar inwendige organen*. Daarmee moedigde ze vrouwen aan hun lichaam beter te leren kennen.'

Er zijn mannen die denken dat menstruatie net zoiets is als een bloedneus en dat we ongesteld worden omdat we geen zin hebben in seks

Honing op vagina

Natuurlijk is dit alles niet allemaal vanuit de 'slechte bedoelingen van mannen', zij geloofden waarschijnlijk echt dat de baarmoeder wandelde, dat je haar naar beneden kon lokken door honing op je vagina te smeren en door op teentjes knoflook te kauwen. En ook vandaag de dag leven we nog echt in een door mannen gedomineerde wereld. Het is dan ook niet gek dat in de medische wetenschap mannen door de eeuwen heen de dienst uitmaakten. Vrouwen hadden veelal geen toegang tot onderwijs en hun lot lag vooral binnenshuis. Bovendien spraken vrouwen lange tijd nauwelijks over klachten aan hun geslachtsorganen. Bijvoorbeeld premenstrueel syndroom (PMS), waarbij je ernstige lichamelijke en psychische klachten ervaart voordat je ongesteld wordt. Of polycysteus ovariumsyndroom (PCOS), waarbij je geen eisprong hebt, of veel minder vaak. Endometriose, de overgang, verzakking van het bekken – al deze klachten bestaan wél echt, maar vrouwen durfden of konden daar niet over praten, omdat ze bang waren dat er niet naar ze werd geluisterd. Dat draagt óók bij aan dat door de geschiedenis heen een heleboel mensen niet leerden hoe een vrouwenlichaam werkt – zonder daarmee de verantwoordelijkheid bij vrouwen te leggen. ▶

‘We moeten de (machts)verschillen vanwege gender erkennen, maar iedereen ondanks gender of sekse dezelfde behandeling en hulp bieden’

fotografie Tom ten Seldam @ Superstom, styling Lieke Ouwinga

Briljante denker

Genderhistoricus Groot vult aan: ‘Bovendien was er lange tijd door bijvoorbeeld religie een taboe op het onderzoeken van vrouwenlichamen door mannelijke dokters en het opensnijden van lichamen voor onderzoek. Ook hadden we geen verdovende middelen en goede operatiemethoden, dus snijden in levende mensen was tricky. Daardoor zijn we lange tijd niet veel verder gekomen.’ Heel lang is vastgehouden aan die gekantelde baarmoeder als oorzaak, zeker tot aan de achttiende eeuw. Groot: ‘Als er nou eerder een briljante denker was geweest die dacht: af van die Oud-Griekse kennis, ik ga in baarmoeders snijden om te kijken wat er echt aan de hand is!, en dan op de kop af ook nog eens veiligere operatiemethoden had ontwikkeld, was er misschien veel eerder empirisch medisch onderzoek begonnen naar baarmoederaandoeningen.’ Pas sinds de laatste tien jaar doen, voornamelijk vrouwelijke, doktoren beter onderzoek naar typische vrouwenaandoeningen en welke andere symptomen ze hebben bij bijvoorbeeld hartaanvallen.

Hoewel hysterie niet meer een officiële psychische aandoening voor vrouwen is, gebruiken we regelmatig (meestal in een niet zo leuke context) de term ‘hysterische vrouw’. Vervang vrouw eens door man. Tja, dat lees, zie en hoor je bijna nooit. Allemaal kennen we wel variaties op de opmerking ‘Doe niet zo hysterisch’. Namelijk: ‘Ben je ongesteld, of zo?’ of ‘Heb je last van je hormonen?’ Hoe staat het er nu voor met specifieke ‘vrouwen-aandoeningen’? Woordvoerder Bollen: ‘Omdat vrouwen in het verleden veelal uitgesloten werden van medisch onderzoek, hebben we nog

steeds te maken met een achterstand en vooroordelen. Dit komt door ingesleten, stereotiepe ideeën over wat het betekent om man of vrouw te zijn. Die normen bepaalden ons medisch onderzoek in het verleden en bepalen nog steeds in grote mate hoe mannen of vrouwen zich horen te gedragen.’ Bollen noemt als voorbeeld: ‘Wanneer vrouwen aangeven dat iets niet goed is, wordt dat vaak gezien of uitgelegd als ‘psychische klachten’ of als iets wat ‘tussen je oren zit’. Dat komt omdat veel medische klachten zich bij vrouwen anders uiten dan bij mannen.’

Verandering komt

Nog steeds is het droevig gesteld met de kennis over het vrouwenlichaam. Het duurt gemiddeld zeven jaar tot een vrouw met endometriose door de huisarts wordt doorverwezen naar de gynaecoloog, vertelt Bollen, en een diagnose PCOS duurt gemiddeld vier tot vijf jaar. Het platform voor vrouwenspecifieke zorg Voices For Women stelt dat tachtig procent van alle patiënten met onverklaarde gezondheidsklachten vrouw is. Gelukkig komt er verandering in deze onderwerpen en is er meer aandacht voor. Het is broodnodig om bewuster te worden van onze vooroordelen en de stereotiepe ideeën die we hebben over vrouwen en mannen. Bollen voegt toe: ‘In de zorg moet meer ruimte komen voor gendersensitief beleid, dat erkent dat mannen en vrouwen verschillende rollen toegeschreven krijgen in de samenleving. We moeten de (machts)verschillen vanwege gender erkennen, maar iedereen ondanks gender of sekse dezelfde behandeling en hulp bieden.’

Dat betekent niet dat mannen nergens last van hebben, maar laten we het nu even hebben over vrouwen. Want we zijn te vaak vergeten. ●